

Francis Bacon en zijn geliefde

Francis Bacon, *In Memory of George Dyer*, triptiek (1971); olieverf op doek, elk paneel 198 x 147,5 cm

De kunstenaar en de kruimelcrimineel

kunst Deze maand is de triptiek 'In Memory of George Dyer' te zien in Amsterdam. Portret van de verwoestende liefde van schilder Francis Bacon.

door Jhim Lamoree

In het holst van de nacht sluipt een inbreker via het bovenlicht naar binnen en belandt met een smak op de vloer van een voormalig koetshuis in Londen. Hersteld van zijn val, die een wolk van stof teweeg brengt, licht de inbreker zichzelf met een zaklantaarn bij. Meters op elkaar gestapelde boeken en snippers papier ziet hij, rondslingerende foto's, kartonnen dozen, ezels met half afgemaakte of kapot gesneden schilderijen, muren, deuren en spiegels met verfspatten of besmeurd met dikke klodders kleur, geopende potten verf, lege verfbussen volgepropt met kwasten, verfrillers, uitgeknepen tubes, spatels, spuitbussen, schoenen, sokken en wat al niet. Hij staat in een zwijnenstal.

Net als hij tot het inzicht komt dat hier niets te halen valt, schuift de deur naar het andere vertrek voorzichtig open. Francis Bacon is wakker geworden door het lawaai en komt poolshoogte nemen. Hij bekijkt de inbreker van top tot teen. Een bloedmooie man ziet hij, van rond de dertig, strak in het leer gestoken. 'Not much of a burglar, are you?' Met een geaffecteerde stem daagt Bacon de inbreker uit. 'Take your clothes off, come to bed, and you can have whatever you want.' Zo onwaarschijnlijk zou de kennismaking tussen de wereldberoemde schilder Francis Bacon en de kruimelcrimineel George Dyer zijn verlopen. Als een engel uit de hemel valt

Dyer in het bed van Bacon in de film die in 1998 over hun relatie werd gemaakt. In *Love Is the Devil* zien we al snel wat 'whatever you want' behelst. Bacon, gespeeld door Derk Jacobi, buigt zich gewillig voorover op het bed; hij biedt zijn rug en billen aan. Dyer, gespeeld door de jonge Daniel Craig, prepareert zich op de strijd die gaat komen. Hij trekt zijn kleren uit, op een grote, veel te ruim zittende witte onderbroek na – de scène speelt zich af in het begin van de jaren zestig, toen er nog geen sprake was van mode in mannenondergoed. Als Dyer een broekriem te voorschijn haalt, wordt over de verdeling van de seksuele rollen niets tot de verbeelding overgelaten. Voor Bacon leidde pijn tot plezier.

Medeplichtigheid

Maar echte pijn zijn ook Bacon en Dyer niet bespaard gebleven, zoals te zien is in de Nieuwe Kerk in Amsterdam, waar van 21 februari tot en met 30 maart het drieluik *In Memory of George Dyer* hangt. Even onheilspellend en wanhopig als vitaal zijn die doeken, door Bacon geschilderd in 1971, een paar maanden nadat Dyer dood werd aangetroffen in de wc van de kamer in Hôtel des Saints-Pères in Parijs, waar Bacon en zijn vriend logeerden. Nog geen 36 uur voor de opening van Bacons grote retrospectief in het Grand Palais in 1971 overleed George Dyer aan een overdosis brandy en slaappillen.

Op het linkerdoek ligt Dyer als een gevloerde en verslagen bokser in de ring, in de houding van een hond die zich overgeeft. Het rechterdoek is een variatie op dat thema. Bacon heeft zijn vriend twee keer geportretteerd: als de vriele vent die hij ooit was en als de verformfaaide man waaruit letterlijk het leven vloeit.

Het raadsel waarvoor het rare, vervormde perspectief in het middelste schilderij ons stelt, is op verschillende manieren uitgelegd. Ik lees er een bekentenis in, of beter nog: een belijdenis. Bacon schilderde niet voor niks vaak triptieken, een vorm die sinds de Late Middeleeuwen was gereserveerd voor de christelijke schilderkunst. Bacon was een vinnige atheïst, maar schilderde voortdurend pseudoreligieuze thema's. Hij grossierde in paradoxen en dit was er een van. *Kruisiging* heette het eerste schilderij waarmee hij in 1933 in de openbaarheid trad. Vele kruisigingen zouden daarna volgen, niet in de traditionele zin met Christus aan het kruis, maar in een onorthodoxe zin, met misvormde mensen en dieren. Seculiere kruisigingen met niet veel meer dan hompen vlees. Zoals Bacon de pausen die hij schilderde reduceerde tot niet veel meer dan een doodsschreeuw.

Met het middelste doek bekent Bacon medeplichtigheid aan de dood van zijn vriend, aan wie hij op hun reis naar Parijs tevergeefs een chaperon had gekoppeld om een oogje in het zeil te houden. Dyer staat op de overloop van Hôtel des Saints-Pères in zijn eigen schaduw

Zo bekent Bacon medeplichtigheid aan Dyers dood

Verbonden door drank: Francis Bacon and George Dyer in de Orient Express naar Athene in 1965

waaruit zijn arm steekt, die met een sleutel in de hand reikt naar het slot van een deur, waarschijnlijk die van hun hotelkamer. De schaduw van Dyer staat op krantensnippers, ongetwijfeld een referentie aan de juichende publiciteit die Bacons retrospectief in Parijs teweegbracht. De trap doet denken aan die naar de atelierwoning van Bacon in Londen en leidt naar een vertrek waar een peertje brandt, net als in de vuilnisbelt waar hij woonde. De twee plaatsen des onheils in het leven van Dyer brengt Bacon in het schilderij samen, waarmee hij oorzaak en gevolg laat doorklinken. Het onstuimige begin en het verwoestende einde van hun relatie verenigd in een doek.

De stemming van *In Memory of George Dyer* is droevig en desolaat. Het noodlot wordt tastbaar. Zoals in vele, zo niet alle van zijn schilde-

rijen. Het drieluik is grandioos in zijn hopeeloosheid en radeloosheid. Bacon valt niet alleen zijn motieven aan, met zijn schilderijen attaqueert hij ook ons zenuwstelsel. Vastberaden, maar ook met mededogen. Zijn schilderijen lijken nietsontziend, maar dwars door de klaagzang heen zitten ze op een rare, vervormde manier ook vol met leven, lust en liefde. *In Memory of George Dyer* is zowel elegie als liefdesverklaring. Een lofzang op zijn muze, want dat was Dyer jarenlang voor Bacon. Talloze malen schilderde hij Dyer, tijdens en na diens leven. Een van die schilderijen wordt volgende maand in Londen geveild. Verwachte opbrengst: veertig miljoen euro. De prijzen van

het werk van Bacon zijn alleen nog maar omhoog gegaan, zijn oeuvre heeft tot nu toe alle crises overleefd.

Drank, gokken en mannen

Bacon was verslagen door de dood van zijn partner. Volgens zijn vriendin Sonia Orwell, de weduwe van de schrijver George Orwell, was hij de wanhoop nabij. Bacon was niet in staat geweest zijn vriend te redden, maar gaf tijdens de openingsplechtigheden in Parijs geen krimp. Geen moment liet hij merken dat dit niet de gelukkigste dag van zijn leven was, schreef John Russell in zijn monografie over Bacon. De masochist stond zichzelf niet toe zichtbaar te lijden.

Ontkenning, verdringing en verdediging waren de mechanismen waarmee Francis Bacon

(1909-1992) zich staande hield, in het leven en in de kunst. De Amerikaanse schrijver David Plante, die 25 jaar met Bacon bevriend was, schreef er in 1993 overtuigend over in *The New Yorker*. Zo bleef Bacon tegen beter weten in volhouden dat Dyer zelfmoord had gepleegd. Tijdens een van hun vele etentjes vertelde Bacon aan Sonia Orwell en David Plante dat Dyer meer en meer afhankelijk van hem werd. Hij voelde zich schuldig. De verhouding was immers een ongelijkwaardige. De gecultiveerde, intellectuele Bacon vond in Dyer zijn *working class hero*, de onzekere Dyer keek op tegen Bacons roem. Door de financiële steun van Bacon kwam Dyer weliswaar op het rechte pad, maar hij raakte vervolgens verslingerd aan de brandy. Hij zonderde zich af, een aantal zelfmoordpogingen volgde. De trofee waarmee Bacon aanvankelijk kon pronken, werd een bron van irritatie. Tot een breuk leidde dat niet, ook niet toen Dyer wiet had verstoppt in de atelierwoning van Bacon en vervolgens de politie belde om hem aan te geven, een van Dyers machteloze schreeuwen om aandacht. Bacon werd niet vervolgd voor drugsbezit, omdat hij de politie ervan kon overtuigen dat hij als chronische astmapatiënt nooit rookte. Filmpjes op YouTube bevestigen dat op een voor Bacon karakteristiek ontregelende manier: hij is er te zien met een brandende sigaret in zijn hand, maar inhaleren laat hij na.

Bacon en Dyer kregen een vader-zoonrelatie. Drank smeedde hun band. Bacon was een stevige drinker met een kwade dronk. Hij had het vriendelijke voorkomen van een teddybeer – opmerkelijk rond gezicht, geveerd haar, een beetje gedrongen – maar kon als hij gedronken had agressief en intimiderend zijn. Hij was ook genereus, gaf volop rondjes in de bars, betaalde alle etentjes of stopte de obers pondbiljetten toe als ze weer een fles op tafel zetten. Bacon betaalde alles contant, het gerucht ging dat hij geen bankrekening had. Als hij platzak was, ging hij geld halen bij de Marlborough Gallery, waar hij sinds 1958 onder contract stond. Zijn uitgavenpatroon was overzichtelijk: zijn geld ging op aan drank, gokken en mannen.

Als hij Dyer niet zou hebben ontmoet, zou zijn vriend waarschijnlijk nog hebben geleefd, hield Bacon vol. 'Hij was een dief, een stumperige dief die steeds weer werd betrapt toen ik hem ontmoette,' vertelde hij Plante. 'Als hij me niet zou hebben ontmoet, zou hij nu waarschijnlijk nog leven en een straf uitzitten in de gevangenis. Maar hij ontmoette mij wel, dronk zichzelf ongens, en pleegde zelfmoord vanwege mij.'

Bladwijzer

Online bron

YouTube Geaffecteerde gebaartjes

Op YouTube is Bacon te zien als gecultiveerde homoseksueel met geaffecteerde gebaartjes en dito stem. De beste documentaire over Bacon stamt uit 2007 en is gebaseerd op de vele interviews die de schilder had met criticus David Sylvester. Derk Jacobi heeft de stem van Bacon ingesproken.

Francisbacon.com Mokken en T-shirts

De officiële website van zijn nalatenschap is het tegenovergestelde van alles waar Bacon voor stond: een winkel met sjaaltjes, kussens, riemen, mokken en T-shirts met afbeeldingen van Bacon zelf of zijn schilderijen. En een uitstekend overzicht van zijn biografie en bibliografie, dat ook.

Ga naar

nl.nl/bacon

Bacons vrienden konden hem niet aan zijn verstand brengen dat een zware drinker als Dyer zichzelf ook zonder hem te pletter had gezopen.

Seks en macht der gewoonte

Waarom bleef Bacon dit blok aan zijn been trouw? Was het seksuele vraatzucht? Bacon lustte er pap van. Het linker- en rechterdoek van *In Memory of George Dyer* zijn daar stille getuigen van, op een sadomasochistische wijze. Alsof Bacon zijn schouders ophaalt: zo is het nu eenmaal, niets aan te doen. Of had hij zich gehecht aan zijn veel jongere vriend en vond hij dat hij hem moest beschermen? Op een manier die hij als zestienjarige had leren kennen toen zijn vader hem voor de spiegel had betrapt in zijn moeders ondergoed en hem vervolgens het huis uitstuurde, regelrecht in de armen van zijn rijke oom? Die nam Bacon mee naar Berlijn, waar ze logeerden in het chiquer dan chique Hotel Adlon en Bacon voor het

eerst in zijn leven seks had. Dat patroon van 'voor wat hoort wat' herhaalde zich. In zijn jeugd heeft Bacon menigmaal op de zak van anderen geteerd in ruil voor seksuele diensten. Hij gedroeg zich als een hoer en schaamde zich daar niet voor. Toen hij zelf ouder werd, draaiden de rollen om. 'In every relationship there's always a cherished and a cherisher,' zei Bacon in dronken staat ooit tegen Plante. 'Always a cherished and a cherisher.' Het middelste doek van het drieluik in de Nieuwe Kerk refereert daaraan.

Seks en de macht der gewoonte waren de klasieke redenen waarom Bacon Dyer nooit heeft laten vallen. Of was er meer aan de hand? Waren de verhoudingen ingewikkelder, de motieven complexer? Ik denk het wel.

George Dyer werd na zijn overlijden opgevolgd door een stoet van edele wilden, onder wie de

zwaar dyslectische kroegbaas John Edwards. Bacon ondersteunde Edwards en diens vriend, die meer in de gevangenis zat dan thuis op de bank. Ze hadden een platonische relatie die bijzonder hecht was, zoals bleek na de hartaanval waaraan Bacon op 82-jarige leeftijd in 1992 bezweek. Hij had Edwards aangewezen als enige erfgenaam. Dat was de grootste streek die Bacon flikte, omdat de gebrekkige opleiding van Edwards garant stond voor de puinhoop waartoe het afhandelen van Bacons nalatenschap aanvankelijk leidde. In het hiernamaals hoorde je Bacon schateren van de lach.

Wreedheid

Bacon bloeide op in het gezelschap van *lowlifes*. Hij hield het met ze uit omdat ze 'onschuldig' waren, zoals hij tegen David Plante zei over John Edwards. En, zou ik daaraan toe willen

Bacon bloeide op in het gezelschap van *lowlifes*

voegen, omdat de trammelant en tragedies die ze veroorzaakten een belangrijke bron waren voor zijn schilderijen. Ook al hield Bacon bij hoog en bij laag vol dat hij niet zijn persoonlijke leven illustreerde. Zijn schilderijen zouden niet verhalend zijn, ze waren geen bekentnissen. Literair, verhalend, bekentenis waren begrippen waarmee critici beeldend kunstenaars toen om de oren sloegen.

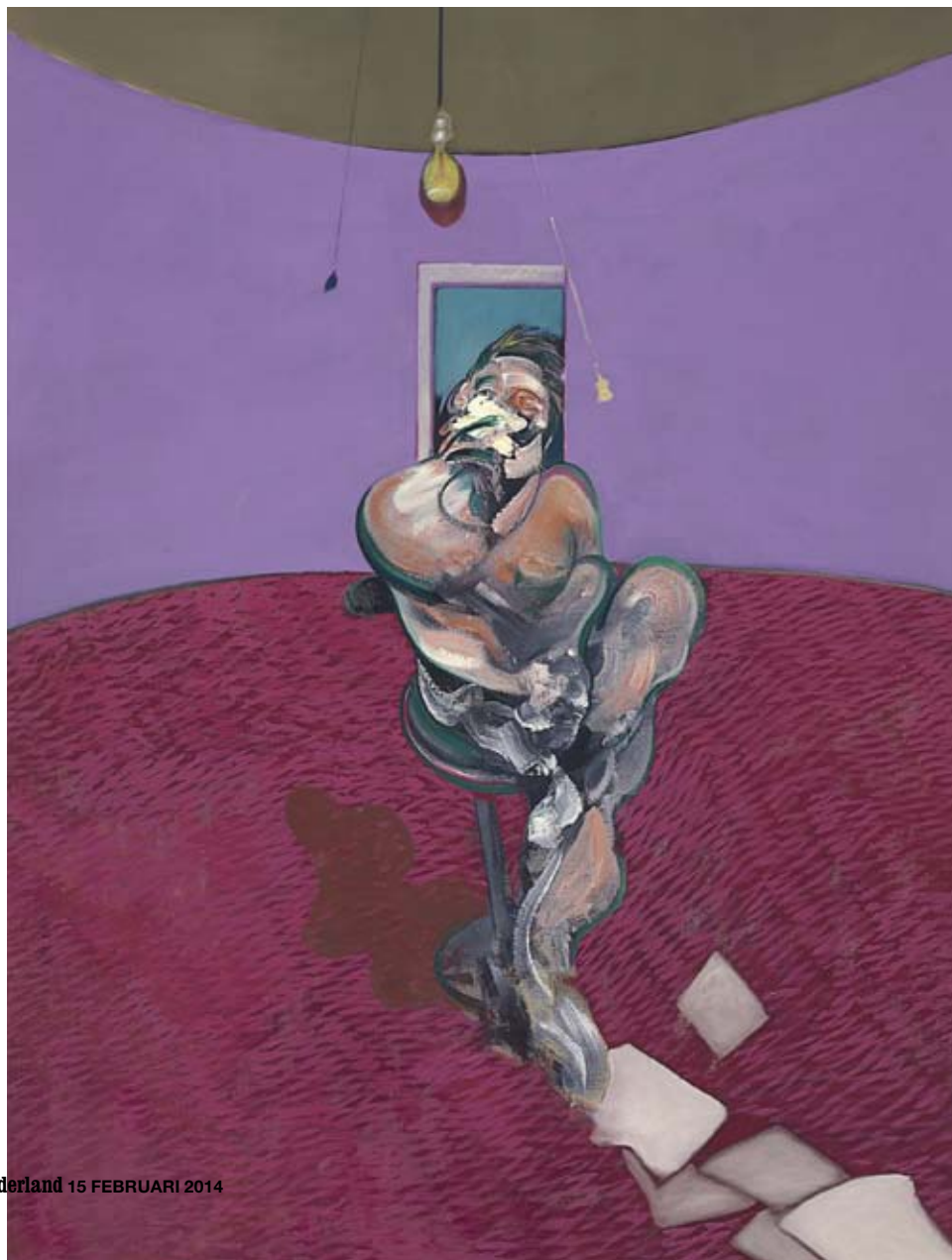
Tegen die argumenten verdedigde Bacon zich in de beroemd geworden publicatie met de veelzeggende titel *The Brutality of Fact*, een verzameling interviews met Francis Bacon door de Engelse criticus en handelaar David Sylvester. In zijn kunst ging het om de wreedheid van het feit. Punt uit. Bacon kon nogal apodictisch uit de hoek komen.

De grofheid van zijn werk bereikte hij naar eigen zeggen door de verf spontaan, zonder enige overdenking of voorbereiding, op het doek te smeren. In een trance. Met zijn handen, met kwasten, spatels, rollers, een theedoek en wat al niet. Zijn instinct was zijn drijfveer, hij liet zich leiden door het toeval. Aldus zijn verklaring.

Zou hij daar zelf in hebben geloofd? Licht in zijn hardnekkige ontkenning niet de bevestiging? Zou *In Memory of George Dyer* of welk ander schilderij van Bacon zijn ontstaan zonder enige reflectie vooraf? Onzin. Natuurlijk is dit drieluik een geschilderde kroniek van een tragische relatie. Dat persoonlijke element maakt het juist zo aangrijpend. En het staat de poëtica van Bacon ook niet in de weg. Want welk feit is bruter dan de dood van een geliefde wiens zieltje je had willen redden? 'I've been in love, and love is tragic,' zei Bacon tegen Plante. Het enige onvoltooide schilderij dat na het overlijden van Bacon in zijn atelier werd aangetroffen, was een portret dat het midden hield tussen het gelaat van Bacon zelf en dat van George Dyer. ■

Het drieluik 'In Memory of George Dyer', geschilderd in 1971 door Francis Bacon, is van 21 februari tot en met 30 maart dagelijks van 10 tot 17 uur te zien in De Nieuwe Kerk Amsterdam

Francis Bacon, *Portrait of George Dyer Talking* (1966), een van de vele portretten die hij van Dyer maakte

©ESTATE OF FRANCIS BACON, GO PICTORIGHT, 2014